

УДК 784

DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2023-1-9>

ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ НА КАФЕДРІ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Столярчук Богдан Йосипович

професор, заслужений діяч мистецтв України,

завідувач кафедри музичного фольклору

Інституту мистецтв

Рівненського державного гуманітарного університету

ORCID ID: 0000-0002-1718-6652

e-mail: kmfim@ukr.net

У статті представлено матеріали про кафедру музичного фольклору Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету, одну з небагатьох в Україні, яка сформувалась у сучасний, освітній, науковий і навчально-методичний центр традиційної народної музичної культури Західного регіону України.

У період формування кафедри відбулось багато змін і подій у підготовці фахівців, залучення їх до науково-дослідної та творчої роботи.

За весь період діяльності кафедри підготовлено більше 700 спеціалістів, які працюють у багатьох мистецьких і освітніх закладах нашої держави та зарекомендували себе як керівники колективів, переможці міжнародних конкурсів і фестивалів народного мистецтва, науковці та дослідники музичної творчості свого народу.

Викладачі кафедри музичного фольклору мають великий досвід педагогічної роботи, виховують кваліфікованих спеціалістів у галузі національного музичного фольклору, збирачів пісенно-інструментальної традиції українського народу. Кафедра – одна із краєвих в Україні в підготовці виконавців і дослідників традиційної народної музики. На кафедрі ведеться робота над комплексною науковою темою «Етномузична культура Західної України» (науковий керівник доцент Р.І. Дзвінка) та реалізовується науковий проєкт «Збереження реліктів народно-музичної спадщини Полісся» затвердженої Міністерством освіти і науки України. За участі викладачів і студентів у нашому регіоні проведено численні фольклорні експедиції, видаються фольклорні збірники, навчальні посібники, методичні рекомендації, здійснюються студійні фондові записи, передачі на радіо та телебаченні, проводяться звітні концерти, творчі вечори.

Ключові слова: музична культура, конкурси, фестивалі, дослідницька робота, збирачі музичного фольклору, звітні концерти.

REVIVAL OF UKRAINIAN CULTURE AT THE DEPARTMENT OF MUSICAL FOLKLORE OF THE RIVNE STATE HUMANITARIAN UNIVERSITY

Bohdan Stoliarchuk

Rivne State University of the Humanities

The article presents materials about the Department of Musical Folklore of the Institute of Arts of RSHU, one of the few in Ukraine, which was formed into a modern, educational, scientific and educational-methodical center of traditional folk musical culture of the Western region of Ukraine.

During the formation of the Department, there were many changes and events related to the training of specialists, their involvement in research and creative work.

Over the entire period of the Department's activity, more than 700 specialists have been trained, who work in many art and educational institutions of our country, and have proven themselves as team leaders, winners of international competitions and festivals of folk art, scientists and researchers of the musical creativity of their people.

The university teachers of the Department of Musical Folklore have high experience in pedagogical work, educate qualified specialists in the field of national musical folklore, collectors of the song-instrumental tradition of the Ukrainian people.

The Department is one of the best in Ukraine in training performers and researchers of traditional folk music. The Department is working on the complex scientific topic "Ethnomusical culture of Western Ukraine" (scientific supervisor, docent R.I. Dzvinika) and the scientific project "Preservation of Realities of

Folk Music Heritage of Polissia” approved by the Ministry of Education and Culture of Ukraine is being implemented. With the participation of university teachers and students in our region, numerous folklore expeditions have been conducted, folklore collections, teaching aids, methodical recommendations are published, studio stock recordings are made, broadcasts on radio and television, report concerts, creative evenings are held.

Key words: *musical culture, competitions, festivals, research work, collectors of musical folklore, reported concerts.*

Постановка проблеми. Народна пісенно-інструментальна творчість у наш час набуває значного розвитку, знаходить широке коло слухачів, має своїх шанувальників. Про це свідчать фольклорні ансамблі кафедри й окремі виконавці, діяльність яких поширилась в Україні та за її межами. Останніми роками чинне місце посідає науково-пошукова діяльність викладачів і студентів, розширюються науково-творчі зв'язки з навчальними та науковими закладами України, які послужили вагомим внеском у розвиток українського етномузикознавства.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Вагомість кафедри полягає в її встановленні як самостійного навчально-виховного підрозділу Рівненського державного Інституту культури наказом Міністерства культури Української РСР № 1053 від 4 грудня 1978 р., з 1 січня 1979 р. постановлено організувати на базі Рівненського культосвітнього факультету Київського інституту культури Рівненський державний інститут культури (далі – РДГУ) (нині Інститут мистецтв РДГУ). У цьому ж документі йдеться про створення факультетів і кафедр, зокрема і кафедри народно-хорового співу (Кафедра музичного фольклору РДГУ 40 років. 2020, с. 15). Наукові дослідження кафедри музичного фольклору публікувалися в українських і зарубіжних наукових виданнях і пресі. Використання українського фольклору у вихованні молодого покоління та збереженні даних традицій нашого народу, його виконання фольклорними колективами, щоб донести до сучасного слухача, а також зафіксувати в окремих збірниках і нотних виданнях. Зокрема, досліджували використання народних пісень: С. Шевчук, Л. Гапон, Р. Дзвінка, І. Кирилюк, Р. Цапун, Ю. Рибак, Б. Столярчук.

Мета статті. Робота кафедри музичного фольклору – це результат невпинного пошуку та багаторічної праці педагогів, які виховували кваліфікованих спеціалістів музичного фольклору, збирачів і продовжувачів пісенно-інструментальних традицій українського народу.

Виклад основного матеріалу. Завдання викладачів і студентів кафедри – це пошук мало-відомих художньо цінних пісень поліського краю, студенти-виконавці записують народні мелодії в рідних місцевостях, розшифровують, створюють на цій основі концертні програми, співають манерою народного співу та доносять їх до слухача.

Діяльність кафедри музичного фольклору була на часі, адже на підприємствах, у будинках культури та клубах діяли народні хори, а професійних керівників не вистачало, треба було виховувати висококваліфікованих спеціалістів. Першими її викладачами були Феодосій Васечко, Ярослав Кульчинський, Василь Собоєць, Володимир Гусарук, Людмила Бешенцева, Олександр Безсалов, згодом долучились Світлана Кітова та Микола Фенглер, які готували виконавців і дослідників народної музики.

Під керівництвом Василя Павлюка на громадських засадах вели заняття з фольклорного ансамблю, організовували експедиції, у яких пісенно-музичний матеріал збирали студенти з викладачами. Після проведення аналізу зібраного проводили науково-теоретичні конференції та конкурси на кращу народну мелодію. Перших успіхів досягли студенти Наталія Козяр, Ярослав Хміляр, Андрій Чичелюк, Любов Харитонюк.

За підтримки заввідділу етнографії Обласного центру народної творчості Степана Шевчука, голови асоціації композиторів області Михайла Лисенка-Дністровського та Василя Павлюка розпочали ґрунтовний збір фольклорного матеріалу в північних районах Рівненщини. До роботи на кафедрі запросили знавця народної пісні, керівника народного хору міського будинку культури Івана Корсюка (Іван Корсюк – знавець української народної культури, 2022, с. 10), який стверджував, що виконавська діяльність сучасних народних хорів, зокрема і фольклорних ансамблів, має групуватися на поєднанні народних пісенних традицій і сучасних досягнень у пісенно-хоровому мистецтві. У побудові концертних програм перевагу варто віддавати стилізованому фольклору. Поряд із стилізованим фольклором у концертних програмах (і виступах) має бути присутнім так званий автентичний фольклор, натуральне фольклорне виконавство. Народ є і творцем, і виконавцем, і слухачем пісенного фольклору. Він сам собі і поет, і композитор, і хореограф, і режисер, і художник по костюмах, і майстер з виготовлення музичних інструментів.

Фольклор – це та магістраль, яка здатна вивести національну культуру на широкий шлях світової цивілізації. Серед студентів організували фольклорний ансамбль «Горина», це перший на Рівненщині молодіжний фольклорний колектив (Історія співочої кафедри в особах і подіях. Сім

днів, 2019, 13 червня). Його кредо – пошук мало-відомих художньо цінних пісень поліського краю, які перейняли студенти-виконавці та донесли до слухача. Це своєрідна творча лабораторія, учасники якої записували, створювали на цій основі концертні програми, ансамбль відразу активно концертував: виступав у республіканських конкурсах «Золоті ключі» та «Сонячні кларнети». «Горина» відзначалась самобутніми виступами, тож швидко знайшла свого слухача. Гурт особливо підтримував тодішній ректор Інституту культури Анатолій Литвинчук.

На кафедрі музичного фольклору паралельно з фольклорним ансамблем діяв студентський народний хор під керівництвом тодішнього завідувача кафедри Богдана Дерев'янка 1982 р., який був учасником звіту творчих колективів Рівненщини в Палаці мистецтв «Україна». Виступ його високо оцінив відомий хормейстер Анатолій Авдієвський.

У 1986 р. випускниця кафедри Раїса Цапун разом зі студентами організувала фольклорну експедицію в села Сарненського району. Їхні записи згодом виконував новостворений гурт «Джерело» під керівництвом Раїси Цапун та Івана Синельникова. Зокрема, «Розплітання коси» у селі Люхча (Цапун, 2003, с. 76–81). У селі Люхча вони познайомилися із самобутнім фольклорним ансамблем «Троян», який виконував танці: «Печене поросся», «Дрібна полька», «Тягучий вальс». Привертав увагу старовинний одяг, вишитий деревлянськими орнаментами.

У цей період на кафедрі почали працювати кандидат мистецтвознавства Надія Супрун, Богдан Яремко, Богдан Яськів, Микола Орчинський. Викладачі-дослідники брали активну участь у міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях: Надія Супрун і Богдан Яремко – у Польщі, В'ячеслава Логвін – у Чехії, Богдан Яремко – в Австрії.

На кафедрі облаштували лінгвістичний кабінет, закупили нову техніку, що значно покращила транскрипції зібраних матеріалів. Доробок студентів і викладачів увійшов до збірника «Етнокультура Волинського Полісся і чорнобильська трагедія». На кафедрі створювали нові студентські колективи, які розширювали діяльність кафедри.

Виступ кожного гурту – спроба якомога виразніше передати говірку, характерний стрій і мелодіку народної пісні. Фольклорний ансамбль «Джерело» здобув перемогу на студентському літературно-фольклорному святі «Лесина пісня» (Луцьк). На базі першого курсу Раїса Цапун у 1988 р. створила фольклорний ансамбль «Маланка».

Гурт «Горина» налагоджує творчі контакти з українською діаспорою Польщі. Цьому сприяє уродженець села Дермань Здолбунівського району Богдан Мартинюк, який очолював Това-

риство охорони пам'яток церковної культури в Польщі. Василь Павлюк працював інструктором фольклорних колективів і активно проводив профорієнтаційну роботу на Підляшші. Досвідчений педагог залучає на кафедру талановитих студентів, які після закінчення навчання в Україні створили свої колективи на Підляшші, зокрема Ірену Шеретуку й Елю Рижик. Остання створила український ансамбль пісні і танцю «Ранок» у Більську – це один із головних колективів Союзу українців у Підляшші, учасник багатьох конкурсів і фестивалів у Польщі та за кордоном. Історія цього колективу бере початок 25 років тому в початковій школі № 34 ім. Адама Міцкевича, де розпочалось навчання української мови під керівництвом вчительки Єлизавети Томчук (Рижик), яка створила гурт дівчат, що дебютував під час фестивалю української культури на Підляшші «Підляська осінь» (1996 р.). За цей період колектив побував з концертами в Україні (Київ, Львів, Рівне, Луцьк, Коломия).

Ірена Шеретука (Вищенко) – керівник фольклорного ансамблю «Гілочка» (м. Черемха, Польща), створеного в 1996 р., учасник регіональних, загальнопольських і міжнародних конкурсів і фестивалів (Столярчук, 1999, № № 5, 6, с. 33, 36).

У 1993–2000 рр. на кафедрі працюють талановиті викладачі Ярослав Карнасевиц, Марія Бабич, Віра Мартинюк, Олена Юзюк. Молодий викладач Віктор Якимець організовує студентський колектив «Дома», досвідчений педагог Людмила Гапон – студентський фольклорний гурт «Волиняни» (Вокальна робота у вторинному фольклорному ансамблі, 2015, с. 14).

Активна учасниця студентського фольклорного ансамблю «Горина» з 1991 р. викладач, а з 1994 р. старший викладач, відмінник освіти України, Людмила Гапон (Січкарук) із цього ж року засновник і незмінний керівник цього колективу, мета якого – відродження інтересу до народно-вокальної традиції Західного Полісся та Західної Волині, збереження її звукової палітри та репрезентація в концертних програмах. Основним завданням студентського колективу є навчальна та творча робота, удосконалення професійної майстерності майбутніх керівників фольклорних колективів. У репертуарі колективу значну частину становлять календарно-обрядові пісні – це найдревніший пласт вокальної традиції Волині та Західного Полісся. Викладач-інструменталіст В'ячеслава Логвін публікує «Хрестоматію цимбального акомпанементу».

У 1996 р. кафедра змінює назву на «музичного фольклору» і працює у двох секціях: пісенній та інструментальній. Її очолює кандидат мистецтвознавства Богдан Яремко, а згодом – кандидат педагогічних наук Роман Дзвінка. Професор Богдан Луканюк (Львів) активізує науково-пошу-

кову роботу, викладачі та студенти під його керівництвом працюють над комплексною науковою темою «Етномузична культура Західної України».

На кафедрі з 1997 р. сумісниками працюють провідні фольклористи України: Євген Єфремов (Київ), Олег Смоляк (Тернопіль), Михайло Хай (Київ). Із приходом на кафедру випускника Львівської музичної академії Юрія Рибачака, який згодом захистив дисертацію, поживавилась збирацька робота студентів. Щотижня відбуваються кафедральні презентації фольклорних експедицій, де студенти діляться досвідом і цікавими записами.

У 2000 р. професор Богдан Яремко організовує навчання у школі традиційного народного мистецтва ім. М. Могура в селі Космач Івано-Франківської області. Уже наступного року на кафедрі під його керівництвом діють науково-творчі студії для студентів інституту музикології Варшавського університету. Вони здобувають навички гри на бойківських сопілкових інструментах, побували у фольклорній експедиції в селі Колоденка Рівненського району, знайомляться з фондом лабораторії кафедри. У цей час започатковано Регіональний конкурс молодих виконавців української народної музики «З народного джерела» та запроваджено випуск компакт-дисків його переможців.

Доброю традицією стало проведення кращими випускниками творчих вечорів і сольних концертів. Своїм доробком ділилися Тетяна Гнатюк, Марія Шкляр, Вікторія Тринчук, Роман Нярба й Оксана Пех. Молода викладачка кафедри Вікторія Ярмола захистила кандидатську дисертацію, а Роман Нярба працює над дисертаційним дослідженням.

Для активізації та популяризації української народної музики започатковано кафедральний конкурс музичного фольклору «Передзвін». Під керівництвом Василя Павлюка та Романа Дзвінки створений фольклорний гурт «Краяни».

За сприяння професорів Михайла Хая, Богдана Яремка та Богдана Столярчука в 1998 р. почав діяти інструментальний ансамбль традиційної народної музики «Хутірські музики». У його репертуарі традиційна, народна, інструментальна музика Карпат, Буковини, Полісся, обробки народних мелодій для сопілки, цимбалів, скрипки, авторські твори В. Попадюка, Д. Попічука (Столярчук, 2022, с. 9).

З'являються навчальні посібники «Інсценізація весільних обрядів» Людмили Гапон і «Порадник для вступників на кафедру музичного фольклору» (упорядники Роман Дзвінка, Юрій Рибак і Людмила Гапон).

Фольклорні колективи стають переможцями міжнародних і всеукраїнських фестивалів «Варшавське свято хліба» (Польща), «Древлянські джерела» та «Коляда» (Рівне). На Варшавському радіо фольклорний гурт «Горина» презентує

пісенний спадок Полісся. Усі творчі колективи кафедри є постійними учасниками свята «Музейні гостини», у своїх програмах дають нове життя призабутим пісням і танцям з різних куточків Рівненщини. Діяльність кафедри музичного фольклору багатогранна. Викладачі та студенти, окрім навчального процесу, активної концертно-виконавської діяльності, беруть участь у наукових конференціях, презентаціях, фольклорних експедиціях. За їхніми матеріалами видають фольклорні збірники, навчальні посібники, методичні рекомендації, вони поповнюють студійні фонди кафедри. А також записують концерти, творчі вечори для радіо та телепередач (Кафедра музичного фольклору РДГУ 40 років, 2020, с. 99–100).

На шляху реформування вищої мистецької освіти на кафедрі відбуваються зміни, пов'язані з напрямом підготовки фахівців, удосконаленням навчального процесу, активізацією науководослідницької та творчої роботи. Відповідно до національних стандартів і вимог вищої школи ведеться розробка нових навчальних планів, що передусім передбачають читання інтегрованих навчальних курсів. Щорічно оновлюються й удосконалюються навчально-методичні комплекси, коректуються навчальні, робочі програми навчальних дисциплін стосовно змістових і навчальних модулів, фахових компетентностей і очікуваних результатів навчання «бакалавр» і «магістр».

Кафедра підтримує творчі зв'язки з навчальними закладами України, зокрема з Інститутом етномузикології Варшавського університету, Білоруським державним університетом культури, Національною музичною академією ім. Миколи Лисенка, Львівським університетом культури і мистецтв, Харківською державною академією культури.

Гордістю кафедри є народний артист України Богдан Сташків, заслужений артист України Павло Дука, заслужений працівник культури України Наталія Шолудько, заслужені працівники культури України Федір Гошук, Іван Синельников і Тетяна Васечко, кандидат педагогічних наук Роман Береза, заслужена артистка України Тетяна Мурашко. Галина Оришук – засновниця та постійний керівник зразкового дитячого фольклорного гурту «Калиновий цвіт» Луцької гімназії № 318. Ірина Татарин – керівник дитячого зразкового фольклорного ансамблю «Уляночка» Рівненської ДМШ № 2. Галина Гезда – заслужена артистка України, солістка національного академічного ансамблю пісні і танцю «Гуцулія» на Івано-Франківщині. Ірина Сливчук – керівник зразкових фольклорних гуртів «Веснянка», «Сільська музика» рівненського ПДМ. Майя Сайпель – керівник фольклорного гурту «Перлина» (м. Славута). Тетяна Підберезна – керівник зраз-

кового фольклорного гурту «Родовід» (м. Хмельницький). Галина Куришко – керівник дитячого фольклорного ансамблю «Веретенце» (м. Сарни Рівненської обл.). Галина Кучинська – керівник зразкового фольклорного ансамблю «Мальви» (ПДП, м. Новоград-Волинський). Вікторія Семчук – керівник народного аматорського гурту «Тайстра» Коломийського МПК «Народний дім» (Кафедрі музичного фольклору РДГУ 40 років, 2020, с. 115, 116, 139).

Кафедра музичного фольклору нечисленна, але бере активну участь у всіх заходах інституту мистецтв, університету та міста. Її діяльність підтримує ректорат в особі професора Руслана

Постоловського та директора інституту мистецтв, професора Ярослава Сверлюка. Вона продовжує давні традиції, зберігає та примножує пісенно-музичний спадок народного мистецтва поліського краю – самобутньої складової частини національної культури України.

Висновки. Кафедра музичного фольклору має вагомий доробок у творчій і науковій роботі. Проведено численні фольклористичні експедиції, за цим матеріалом видаються фольклорні збірники, навчальні посібники, методичні рекомендації, здійснюються студійні фондові записи. Випускники кафедри зарекомендували себе як науковці, керівники створених фольклорних колективів.

Література:

Кафедрі музичного фольклору Рівненського державного гуманітарного університету – 40 років: нарис з історії (1979–2019 рр.) (Упорядники Б.Й. Столярчук і Р.І. Дзвінка). 3-тє видання, розширене та доповнене. Рівне : видавець О. Зень, 2020.

Іван Корсюк – знавець української народної культури. (Упорядник Б.Й. Столярчук). Рівне: вид. О. Зень, 2022. Столярчук Б.Й. Історія співочої кафедри в особах і подіях. *7 днів*. 2019. 13 червня.

Народні обряди з репертуару гурту «Джерело». Навчально-методичний посібник (упорядник Р.В. Цапун). Рівне : Перспектива, 2003. 124 с.

Столярчук Б.Й. Співає «Горина». *Над Бугом і Нарвою*. Більськ Підляський (Польща). 1999, № № 5–6. С. 33, 36.

Вокальна робота у вторинному фольклорному ансамблі. Методичні рекомендації (упорядник Л.Д. Гапон). Рівне, 2015. 14 с.

Столярчук Б.Й. Інструментальний ансамбль традиційної народної музики «Хутірські музики» і його роль у вихованні молодих керівників фольклорних колективів. Рівне: видавець О. Зень, 2022. 168 с.

References:

Department of Musical Folklore of the Rivne State Humanitarian University – 40 years: an essay on history (1979–2019). (Editors B.Y. Stolyarchuk and R.I. Dzvinka). 3’rd edition, expanded and supplemented. Rivne: publisher O. Zen, 2020.

Ivan Korsyuk is a connoisseur of Ukrainian folk culture. (Compiled by B.Y. Stolyarchuk). Rivne: ed. O. Zen, 2022.

Stolyarchuk B.Y. The history of the singing department in persons and events. *7 days*. 2019. June 13.

Folk rites from the repertoire of the band “Zherelo”. Educational and methodological manual (compiled by R.V. Tsapun). Rivne: Perspektiva, 2003. 124 p.

Stolyarchuk B.Y. Sings “Horyna”. Above the Bug and Narva. Bilsk Podlaskie (Poland). 1999, № № 5–6. P. 33, 36.

Vocal work in a secondary folklore ensemble. Methodical recommendations (compiled by L.D. Gapon). Rivne, 2015. 14 p.

Stolyarchuk B.Y. Instrumental ensemble of traditional folk music “Khutirski muzyki” and its role in the education of young leaders of folklore groups. Rivne: publisher O. Zen, 2022. 168 p.